

“ศาลเจ้าแสงธรรม” จากทุนทางวัฒนธรรมจีนสู่แนวทางในการจัดกิจกรรม
การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา

Sang Tham Shrine: Developing Faith-Based Tourism Activities through
Chinese Cultural Capital

คุณิตา เดชะโชติ¹ และ กฤตพร สิ้นชัย^{2*}
Kunita Dechachote¹ and Krittaporn Sinchai^{2*}

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences Phuket Rajabhat University

*Corresponding email: krittaporn.s@pkru.ac.th

Received: September 14, 2025.; Revised: December 10, 2025.; Accepted: December 19, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งเน้นการศึกษาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมจีนและแนวทางการพัฒนาในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาของศาลเจ้าแสงธรรม จังหวัดภูเก็ต จากการประเมินศักยภาพองค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) เกี่ยวกับสิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และที่พักของศาลเจ้าแสงธรรม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าศาลเจ้าแห่งนี้มีคุณสมบัติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาซึ่งเป็นไปตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) เมื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า ศาลเจ้าแสงธรรมมีทุนวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นภูเก็ต ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดในการวางแผนบริหารจัดการการพัฒนาสู่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศรัทธาได้

การจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) โดยดึงทุนวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนอันเป็นเอกลักษณ์ของศาลเจ้าแสงธรรมมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 นั้น เป็นการเพิ่มมูลค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมจีนในท้องถิ่น โดยรูปแบบกิจกรรมแบ่งตามประสาทสัมผัสทั้ง 6 อาทิ การสัมผัสทางตาผ่านการชมสถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง การสัมผัสทางหูผ่านการได้ยินเสียง “บักฮื้อ” ในการสวดมนต์ การสัมผัสทางลิ้นผ่านการชิมชาสมุนไพรจีน การสัมผัสทางจมูกผ่านการดมน้ำมันตะเกียงอโรมาไม้หอม การสัมผัสทางกายผ่านการตักกระต๊ากติดของไหว้เจ้า และการสัมผัสทางใจผ่านการฟังตำนานหรือเรื่องเล่าจากนักสื่อความหมาย บทความนี้แสดงให้เห็นว่าศาลเจ้าแสงธรรมมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา มีจุดแข็งและโอกาสที่เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาผ่านอายตนะ 6 ที่เป็นสื่อกลางในการสร้างการรับรู้ ตระหนักถึงคุณค่า และมูลค่า อันนำไปสู่การสืบสานทุนทางวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ตให้ยั่งยืนด้วยการขับเคลื่อนของชุมชน ถือเป็นภาระกิจของภาครัฐที่เปี่ยมด้วยวัฒนธรรมอันโดดเด่น

คำสำคัญ : ศาลเจ้าแสงธรรม ทุนวัฒนธรรมจีน การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา สายบุญ ภูเก็ต

ABSTRACT

This academic paper focuses on studying the potential of Chinese cultural capital and the development guidelines for organizing faith-based tourism activities at the Sang Tham shrine in Phuket. Based on an evaluation of its tourism potential using the 5A's travel compositions consisting of Attractions, Accessibility, Activities, Amenities, and Accommodations, this study reveals that Sang Tham Shrine possesses the necessary attributes to be a faith-based tourism destination that aligns with all key components of the 5A tourism framework. The SWOT analysis reveals that the Sang Tham shrine is endowed with distinct Hokkien-Chinese cultural capital embodying the vernacular identity of Phuket. Consequently, this potential can be capitalized upon to formulate strategic development plans aimed at establishing the shrine as a faith-based tourism destination.

The management of faith-based tourism (Saimu tourism), by leveraging the ethnic identity of the Hokkien-Chinese cultural capital of Sang Tham Shrine to design experiential activities through the six senses (Ayatana), is a strategy to enhance the value of local Chinese cultural heritage. The experiential activities are designed based on the six senses (Ayatana), including: visual perception through appreciating the architecture and mural paintings; auditory experiences by listening to the chanting accompanied by "Bak-Hu" drum sounds; taste through sampling traditional Chinese herbal tea; smell through inhaling aromatic lamp oil; touch experience through cutting and placing paper offerings; and mental or emotional engagement through storytelling and legends shared by cultural interpreters. This study highlights the Sang Tham shrine's potential to become a faith-based tourism destination. Its strengths and opportunities are well-suited for managing faith-based tourism by implementing the six senses (Ayatana) as a management framework. This approach, acting as a catalyst for raising awareness and recognizing both the intrinsic and economic value of heritage, the shrine ensures the sustainability of Phuket's Hokkien-Chinese cultural capital through community mobilization. Furthermore, this dynamic also serves to stimulate the economy of Phuket, leveraging the province's distinctive cultural identity.

Keywords: Sang Tham Shrine, Chinese Cultural Capital, Faith-Based Tourism, Saimu, Phuket

บทนำ

ในยุคที่ผู้คนเผชิญกับความไม่แน่นอน ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ผันผวนอยู่ตลอดเวลา ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นแบบไม่ทันตั้งตัว หรือแม้กระทั่งการแพร่ระบาดของโรคที่สามารถคร่าชีวิตผู้คน ปัจจัยเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสภาวะจิตใจ ทำให้ผู้คนจำนวนมากท้อถอย และสิ้นหวัง ด้วยเหตุนี้การแสวงหาที่พึ่งทางใจเป็นสิ่งที่สำคัญ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาที่พึ่งทางใจจึงกลายเป็นกระแสการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา หรือที่นิยมเรียกกันว่า “การท่องเที่ยวสายมู” ปრაภฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนผ่านการเดินทางของนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ที่เดินทางไปยังไปยังศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นศูนย์รวมความเชื่อ แม้ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะเป็นแค่นามธรรม แต่พลังแห่งศรัทธานั้นได้แปรเปลี่ยนเป็นขวัญกำลังใจให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในการเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ นักท่องเที่ยวเหล่านี้มีความเชื่อว่าบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยให้ก้าวผ่านอุปสรรค และคลี่คลายความเป็นมงคลให้แก่ชีวิต การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาไม่ใช่แค่การเที่ยวชมวัดวาอาราม แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่น การนำทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดในการยกระดับการท่องเที่ยวถือเป็นกลยุทธ์ที่ดีในหลายมิติ เช่น มิติด้านเศรษฐกิจ เมทิกา พวงแสง และเพ็ญพิมพ์ พวงสุวรรณ (2566) ชี้ให้เห็นถึงการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาว่าเป็นโมเดลที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น รวมถึงกรณีศึกษาของวัดเจติย (ไฉ่ไฉ่) จังหวัดนครศรีธรรมราช ของ พัทธนันท์ อธิตั้ง และคณะ (2567) แสดงให้เห็นถึงพลังแห่งศรัทธาและความเชื่อ แม้จะเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้แต่กลับเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนการเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งนำมาสู่การสร้างอาชีพและกระจายรายได้ไปยังชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

มิติด้านทุนทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากท้องถิ่น ปวีณา งามประภาส (2567) กล่าวถึงบทบาทสำคัญของชุมชนในการเป็นเจ้าของที่ดีที่มีส่วนช่วยสร้างความยั่งยืน ในขณะที่พระมหาจันทน์ สิริวิญญ (ผมไผ่) และคณะ (2567) เสนอแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มจากต้นทุนทางวัฒนธรรมผ่านการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สอดคล้องกับ กานดา เตชะขันหมาก (2564) ที่กล่าวถึงการส่งเสริมการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านการพัฒนาศักยภาพและการใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก ท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ในยุค Post Modernism ซึ่งนักท่องเที่ยวไม่ได้แสวงหาเพียงความบันเทิง แต่ต้องการ “ความหมาย” และ “ประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ” ความเชื่อและศรัทธาจึงถูกยกระดับให้กลายเป็นสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่าสูงในบริบทจังหวัดภูเก็ต ทุนทางวัฒนธรรมจึงคือผลผลิตอันทรงคุณค่าของการปรับตัว และหลอมรวมความเชื่ออันเกี่ยวพันกับวิถีไทยภูเก็ต ตั้งแต่เทศกาลถือศีลกินผัก พิธีกรรมต่าง ๆ รวมถึงศาสนสถาน “ศาลเจ้า” ที่สะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาได้

มิติด้านการวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้มีความพยายามศึกษาและกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากขึ้น อาทิ การศึกษาของ ปาริฉัตร ศรีหะรัญ (2568) ที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎี 3As ของ Collier & Harraway เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบนถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนข้อเสนอแนะของ เชิดชัย อ่องสกุล และพระครูใบฎีกาศักรินทร์ สิริภทโท (2567) ได้เสนอถึงวางแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยเชื่อมโยงมิติประวัติศาสตร์ ตำนาน และวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะที่ เชิญขวัญ ขำเปรม และศุภราภรณ์ แต่งตั้งลำ (2568) ได้สะท้อนองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณของจังหวัดสิงห์บุรีผ่านการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวตามกลุ่มความเชื่อ (Segmented Belief - Oriented Routes) สามารถนำไปพัฒนาแพคเกจท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ซึ่งถือเป็นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเพื่อส่งเสริม

ซอฟต์แวร์พาวเวอร์ (Soft Power) ของจังหวัดสิงห์บุรี นอกจากนี้การนำความเชื่อเชื่อมโยงลงสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกแบบหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากผลงานของพรเพ็ญ คงหน่วย และคณะ (2567) ได้พัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ความเชื่อของชุมชนเยวราช ซึ่งสะท้อนความเชื่อเรื่องเทศกาล เทพเจ้า และศาลเจ้าของชาวไทยเชื้อสายจีนได้อย่างชัดเจน ผลการประเมินพบว่าชุดกิจกรรมชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการนำไปต่อยอดในเชิงพาณิชย์ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมาก

มิติด้านเศรษฐกิจ ด้านทุนทางวัฒนธรรม และด้านการวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่กล่าวมาข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ของสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2568) โดยเฉพาะในด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม รวมถึงการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน ผ่านกระบวนการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมูลค่า โดยใช้วิธีการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม และการสื่อสารคุณค่าทางจิตใจอย่างสร้างสรรค์แก่ผู้มาเยือน ในขณะเดียวกันยังเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2568) ที่ให้ความสำคัญต่อการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน และการพัฒนาพื้นที่โดยใช้ศักยภาพท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ซึ่งการนำทุนทางวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนมาออกแบบเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ถือเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน

ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาจึงมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางความเชื่อ แต่เป็นกลไกสำคัญที่ผสมผสานจิตวิญญาณ เศรษฐกิจฐานราก และการอนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนไว้อย่างลงตัว ด้วยเหตุนี้การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) ในจังหวัดภูเก็ตโดยการออกแบบกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมจีนในท้องถิ่น และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจนั้น จึงควรได้รับการพัฒนาและยกระดับอย่างเป็นระบบ

ภูเก็ตกับต้นทุนทางวัฒนธรรมจีน

“ภูเก็ต” ดินแดนจิงซีลอนแห่งนี้เป็นเมืองท่าการค้าทางทะเลที่สำคัญ ในอดีตเกาะแห่งนี้มีนายทุนต่างชาติเข้ามาจับซื้อแร่ดีบุกเป็นจำนวนมาก ชาวจีนเห็นโอกาสในการทำงานจึงเดินทางเสาะหามอนไบบด้วยความมุ่งมั่นเพื่อมาทำงานเหมืองแร่ เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินภูเก็ตชาวจีนจำนวนมากไม่ยอมแต่งงานกับคนท้องถิ่น และตั้งรกรากอยู่บนเกาะภูเก็ต ชาวจีนและคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ตอาศัยอยู่ร่วมกัน และร่วมอนุรักษ์ สืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามไว้ ทั้งในส่วนที่เป็นรูปธรรมอย่างสถาปัตยกรรม และส่วนที่เป็นนามธรรมในรูปแบบพิธีกรรมและความเชื่อ

“ศาลเจ้า” สถาปัตยกรรมที่ไม่ได้เป็นเพียงแค่ศาสนสถานแต่ยังเป็นแหล่งเรียนทางประวัติศาสตร์ เป็นห้องเรียนด้านภาษาและวัฒนธรรม และยังเป็นศูนย์รวมพลังแห่งความศรัทธา การนำต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อผ่านการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาถือเป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มในจังหวัดภูเก็ตที่มีการบริหารจัดการ โดยนำเที่ยวศาลเจ้าให้นักท่องเที่ยวได้สักการะขอพรเทพเจ้าเสริมสิริมงคล เช่น ศาลเจ้ากระทุ้ (ภาษาจีนแมนดาริน: 内杼斗母宫) ศาลเจ้าท่าเรือ (ภาษาจีนแมนดาริน: 吴真阁福龙宫) ศาลเจ้า

สามกอง (ภาษาจีนแมนดาริน: 三广云山宫林府太师庙) ศาลเจ้าจู้ต๋วย (ภาษาจีนแมนดาริน: 水碓斗母宫)
ศาลเจ้าปุดจ้อ (ภาษาจีนแมนดาริน: 观音庙) ศาลเจ้าบางเหนียว (ภาษาจีนแมนดาริน: 网寮斗母宫) ศาลเจ้า
เจ่งอ๋อง (ภาษาจีนแมนดาริน: 青龙宫) ศาลเจ้าสะพานหิน (ภาษาจีนแมนดาริน: 九天宫) ศาลเจ้าแสงธรรม
(ภาษาจีนแมนดาริน: 定光堂) เป็นต้น

การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) ในจังหวัดภูเก็ต หากสามารถเปิด
โอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดีในการดูแล
และต้อนรับนักท่องเที่ยว แนวทางดังกล่าวจะไม่เพียงแต่ช่วยสร้างการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่มีความยั่งยืนเท่านั้น แต่ยัง
นำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นอีกด้วย ดังนั้น ชุมชนที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาอย่างศาลเจ้าจึงมี
บทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางการสืบสานอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนทาง
วัฒนธรรมจีน โดยใช้เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาขับเคลื่อน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน

จากศาลบรรพชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา

จุดกำเนิดของศาลเจ้าแสงธรรมเริ่มต้นจากหลวงอำนาจนรารักษ์ ผู้เริ่มต้นชีวิตจากการเป็นกรรมกรเหมืองแร่
ในจังหวัดภูเก็ต ก่อนจะยกระดับฐานะสู่การเป็นคหบดีและได้รับความไว้วางใจจากทางการไทยให้ดำรงตำแหน่งหลวง
อำนาจนรารักษ์ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลชุมชนชาวจีนในมณฑลภูเก็ต ด้วยความผูกพันต่อภูมิลำเนาเดิม ในปี พ.ศ. 2434 หลวง
อำนาจนรารักษ์ได้อุทิศที่ดินบริเวณถนนพังงาในปัจจุบันเพื่อจัดตั้งศาลบรรพชน โดยจำลองแบบจากศาลเจ้าตั้งกงถ้ง
(ภาษาจีนแมนดาริน: 定光堂) ในหมู่บ้านเฉินจิ้ง (ภาษาจีนแมนดาริน: 陈井村) เมืองเซี่ยเหมิน มณฑลฮกเกี้ยน
ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน ภายในศาลประดิษฐานเทพเจ้าที่ตระกูลต้นเคารพนับถือ นอกจากนี้ศาลแห่งนี้ยังทำหน้าที่เป็น
สำนักงาน (ภาษาจีนแมนดาริน: 公司) และศูนย์รวมของชุมชนชาวจีนตระกูลต้นในภูเก็ต

อย่างไรก็ตาม หลังจากศาลบรรพชนแห่งนี้เปิดดำเนินการไปช่วงเวลาหนึ่งและถูกปิดลงด้วยเหตุผลที่ไม่ปรากฏ
ชัดเจนเป็นเวลายาวนานกว่า 60 ปี ศาลแห่งนี้ถูกปล่อยทิ้งร้างโดยขาดการบำรุงรักษา ส่งผลให้เกิดความทรุดโทรมอย่าง
หนัก กระทั่งมีผู้สังเกตเห็นความงดงามและเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของอาคารเก่าที่ตั้งอยู่ใจกลางย่านเมืองเก่าภูเก็ต
นี้ ด้วยความเลื่อมใสจึงสอบถามชาวบ้านในละแวกนั้นและทราบว่าเป็นศาลบรรพชนของตระกูลต้น จากนั้นจึงร่วมมือกับ
ลูกหลานตระกูลต้นและผู้มีจิตศรัทธาดำเนินการบูรณปฏิสังขรณ์ เพื่อฟื้นฟูศาลบรรพชนแห่งนี้ให้กลับมามีชีวิตชีวาในฐานะ
ศาลเจ้า

หลังจากนั้นศาลเจ้าแสงธรรมกลายเป็นสถานที่ที่คนในท้องถิ่นแวะเวียนมาสักการะและขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์
(ภาษาจีนแมนดาริน: 祈福) และเมื่อสมปรารถนาก็กลับมาแก้บน (ภาษาจีนแมนดาริน: 还愿) ดังนั้นศาลเจ้าแสงธรรม
ไม่ได้เป็นเพียงศาลเจ้าแต่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาสอดคล้องกับงานวิจัยด้านพฤติกรรม
นักท่องเที่ยวของอนุสรฯ อินนุณ และคณะ (2568) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังวัดยางใหญ่ (ตาพราน
บุญ) จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของตาพรานบุญด้านการบันดาลเรื่องการทำงาน โชคลาภ รวมไปถึงเรื่องเมตตามหานิยม ตลอดจนงานวิจัยด้านแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวของไอราวัฒน์ ผลข้าทอง และปวีศา เลิศวิริยะ-
ประสิทธิ์ (2568) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เลือกเดินทางไปเทวาลัยพระพิฆเนศ เขตห้วยขวาง
กรุงเทพมหานครว่า กลุ่มที่มีรายได้มากไปสักการะเพื่อแสวงหาการยอมรับในสังคมต่างจากกลุ่มที่มีรายได้น้อยจะสักการะ

ตามความเชื่อเพื่อขอพรเรื่องการทำงาน การเงิน ตลอดจนสุขภาพ ในงานวิจัยของ Yanmi Wang และจันท์สุดา ไชยประเสริฐ (2566) สะท้อนถึงการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาใน 4 ศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ต กล่าวว่าผู้คนนิยมสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลเจ้าแม่ย่านาง ศาลเจ้าจ้ออ้อ ศาลเจ้าปุดจ้อ และศาลเจ้าจู้ตู่เต้าไป๋แก๊ง เพื่อขอพรใน 8 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ความรัก โชคลาภ การงาน การขอบุตร การขอชื่อ การแก้ปีชง และความแคล้วคลาดปลอดภัย โดยศาลเจ้าแสงธรรมเป็นศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ต ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่มีชื่อเสียงด้านการประทานพรเกี่ยวกับหน้าที่การงาน โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาจะบอกเล่าความศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าแสงธรรมแบบปากต่อปาก ทำให้ศาลเจ้าแสงธรรมแห่งนี้ได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาเพิ่มมากขึ้น

กล่าวถึง "ศาลเจ้าแสงธรรม" ซึ่งเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่ยืนหยัดคู่กับจังหวัดภูเก็ตมาเป็นเวลานานนับร้อยปี ได้รับพระราชทานรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่นจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใน พ.ศ. 2540 ผ่านการคัดเลือกโดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ นอกจากนี้ใน พ.ศ. 2542 ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่เพื่อเฉลิมฉลองวาระครบรอบ 109 ปีของการก่อตั้ง "ศาลเจ้าแสงธรรม" ดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ สถาปัตยกรรม เป็นต้น ถือเป็นการยกระดับต้นทุนทางวัฒนธรรมจีน ใน พ.ศ. 2556 จังหวัดภูเก็ตได้ริเริ่มนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยจัดตั้งถนนคนเดิน "ตลาดใหญ่" บริเวณถนนกลาง ซึ่งถนนสายนี้เชื่อมต่อกับถนนตีบุก ซอยรมณีย์ ถนนเยาวราช และถนนพังงา ส่งผลให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เข้ามาพักผ่อนเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตในย่านเมืองเก่าแห่งนี้ได้มีโอกาสแวะเวียนมาที่ศาลเจ้าแสงธรรม ทำให้ศาลเจ้าเป็นที่รู้จักในกลุ่มนักท่องเที่ยวมากขึ้น และใน พ.ศ. 2567 ศาลเจ้าแสงธรรมเป็นหนึ่งในสถานที่ถ่ายทำซีรีส์ "แปลรักฉันด้วยใจเธอ" จึงมีกระแสการท่องเที่ยวตามรอยภาพยนตร์ ซีรีส์ รายการโทรทัศน์ (Set-jetting) ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังศาลเจ้าแสงธรรมมีความหลากหลายยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ศาลเจ้าแสงธรรมจึงมีชื่อเสียงเพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับการสักการะขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น หากแต่ยังเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าที่บอกเล่าเรื่องราวของชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนในภูเก็ต สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความศรัทธา และการปรับตัวของชุมชนชาวจีนในบริบทของสังคมภูเก็ต

การถอดรหัสความหมายผ่านพิธีกรรม

คติความเชื่อเป็นนามธรรมที่ไม่อาจจับต้องได้ และความศรัทธาไม่อาจพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ทว่าทั้งสองหยั่งรากลึกอยู่ในระบบความคิด ค่านิยม และพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ ตั้งแต่กำเนิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เมื่อบุคคลที่มีความเชื่อและศรัทธาร่วมกันมารวมตัวกัน ความเชื่อเหล่านั้นจะถูกถ่ายทอดและหล่อหลอมจนกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินชีวิต คติความเชื่อเหล่านี้ปรากฏอยู่ในทุกหนแห่งบนโลก และเมื่อครั้งที่ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดภูเก็ต พวกเขาได้นำคติความเชื่อดั้งเดิมจากภูมิปัญญาของตนติดตัวมาด้วย ซึ่งได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมจีนในวิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายจีนจังหวัดภูเก็ต

ตามคติความเชื่อของชาวจีน การเคลื่อนที่ของดาวนพเคราะห์หลังช่วงเทศกาลตรุษจีนมีอิทธิพลต่อดวงชะตาของมนุษย์ โดยเฉพาะผู้ที่ปีนักษัตรขัดแย้งกับตำแหน่งดาวประจำปี ซึ่งเชื่อว่าจะประสบเคราะห์กรรม เพื่อรับมือกับอิทธิพลดังกล่าว จึงเกิดพิธีบูชาดาวนพเคราะห์ (ภาษาจีนแมนดาริน: 生肖年祈福) และพิธีแก้ปีชง (ภาษาจีนแมนดาริน: 化解“冲太岁”) เพื่อปรับสมดุลดวงชะตา พิธีเหล่านี้มีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับเทพเจ้า “ไท่ส่วยเอี๊ยง”

(ภาษาจีนแมนดาริน: 太岁爷) ผู้ทรงเป็นผู้ดูแลดวงชะตาของมนุษย์ ตามความเชื่อ เทพเจ้าองค์นี้จะเสด็จลงมาจากสวรรค์ หลังช่วงตรุษจีน นำไปสู่การจัดพิธีบูชาเทพเจ้าไท้ส่วยเอี้ย (ภาษาจีนแมนดาริน: 拜太岁) หรือที่รู้จักในนาม “พิธีสะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา” สอดคล้องกับ ขวัญชนก สุวรรณพงศ์ (2564) ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดภูเก็ตส่วนใหญ่เกิดจากความเครียดเรื่องงาน จึงมีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเพื่อทำบุญสะเดาะเคราะห์ปีชง

ศาลเจ้าแสงธรรม จังหวัดภูเก็ต มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกหลักในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมจีนให้คงอยู่คู่กับชุมชนท้องถิ่น การจัดพิธีสะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา ณ ศาลเจ้าแห่งนี้ สะท้อนถึงความเชื่อและประเพณีจีนอย่างเด่นชัด ใน “พิธีสะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา” จะมีผู้ทำพิธี ที่เรียกอีกอย่างว่า “ฮวดกั้ว” (ภาษาจีนแมนดาริน: 法团) จะใช้กุยช่าย (ภาษาจีนแมนดาริน: 韭菜) ซึ่งถือเป็นผักมงคลตามความเชื่อจีน ลำต้นกุยช่ายสื่อถึงอายุยืนยาว (ภาษาจีนแมนดาริน: 长寿) และใบกุยช่ายสื่อถึงความเป็นอมตะ (ภาษาจีนแมนดาริน: 长生不老) มาใช้พันรอบใบสะเดาะเคราะห์ (ภาษาจีนแมนดาริน: 化太岁符) เพื่อประกอบพิธีป้ออูน (ภาษาจีนแมนดาริน: 保运) ต่อจากนั้นจะมีการประกอบพิธีประทับตราตะอิน (ภาษาจีนแมนดาริน: 搭印) เพื่อรับรองเข้าร่วมพิธีล้นนอกจากนี้ยังมีการใช้ส้ม (ภาษาจีนแมนดาริน: 橘子) ซึ่งเป็นผลไม้มงคลที่สื่อถึงความสิริมงคลและความสมปรารถนา (ภาษาจีนแมนดาริน: 吉祥如意) โดยจะปลอกเปลือกส้มและโยนเปลือกข้ามศีรษะผู้เข้าร่วมพิธีเพื่อขับไล่สิ่งอัปมงคล ก่อนผู้เข้าร่วมพิธีจะนำผลส้มมารับประทานเพื่อความเป็นมงคล ปิดท้ายด้วยพิธีการเผากระดาษเทพอุปถัมภ์ (ภาษาจีนแมนดาริน: 贵人符) เพื่อเสริมดวงชะตา นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมพิธียังได้รับหมี่สั่ว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอายุยืนยาว (ภาษาจีนแมนดาริน: 长寿) เพื่อนำไปรับประทาน และยังสามารถจุดตะเกียงเพื่อเสริมความเจริญรุ่งเรืองได้อีกด้วย สอดคล้องกับ สุธิรา ปานแก้ว และประสพชัย พสุนนท์ (2566) กลุ่มนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชันวายตั้งใจไปไหว้พระสักการศาลเจ้าเพื่อขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้สบายใจและช่วยเสริมสิริมงคลแก่ชีวิต

พิธีกรรมเหล่านี้เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่สร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและดึงดูดนักท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ด้วยเหตุนี้ศาลเจ้าแสงธรรมจึงไม่เพียงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต แต่ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาอีกด้วย กล่าวได้ว่าศาลเจ้าแสงธรรมทำหน้าที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการสืบสานอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมจีน โดยเฉพาะในด้านพิธีกรรมและคติความเชื่อของย่านเมืองเก่าภูเก็ต

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว “5A”

ประพนธ์ เล็กสุมา และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2565) ได้กำหนดแนวคิดการวิจัยเพื่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มองค์กรในภูมิภาคตะวันตกโดยใช้หลักเกณฑ์ 3 ประการ ประกอบด้วย 1. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมและการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว 2. แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว “5A” และ 3. แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี 5A ของ Dickman (1996) ที่นิยมนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบการท่องเที่ยว ดังนั้นบทความวิชาการฉบับนี้ได้เลือกใช้แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว “5A” มาประเมินศักยภาพเกี่ยวกับสิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และที่พักของศาลเจ้าแสงธรรม

1. ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

ด้วยบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันยาวนาน พิธีกรรม งานพิธี สถานที่ตั้ง อาคารบ้านเรือน สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนย่านเมืองเก่า ศาลเจ้าแสงธรรมจึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ 4 กลุ่ม คือ 1. กลุ่ม

นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ สถาปัตยกรรม ของชาวจีนฮกเกี้ยน ที่ปรากฏในส่วนต่าง ๆ ของศาลเจ้า 2. กลุ่มนักท่องเที่ยวตามรอยภาพยนตร์ ซีรีส์ รายการโทรทัศน์ (Set-jetting) ที่ต้องการตามรอยสถานที่ถ่ายทำ เยี่ยมชมสถานที่จริงที่ปรากฏในฉากที่ตนเองประทับใจจากซีรีส์เรื่อง “แปลรักฉันด้วยเธอ” 3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะท่องเที่ยวบริเวณชุมชนเมืองเก่าภูเก็ตและละแวกใกล้เคียงเพื่อสัมผัสวิถีชุมชน และ 4. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ที่มาสักการะขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเข้าร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาลเจ้า

2. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)

ด้านการเข้าถึงศาลเจ้าแสงธรรมแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ วิธีการเดินทางไปยังศาลเจ้าแสงธรรม และการเข้าถึงข้อมูลศาลเจ้าแสงธรรม ศาลเจ้าแสงธรรมตั้งอยู่บริเวณถนนพังงาใจกลางเมืองภูเก็ต การเดินทางมายังศาลเจ้าแสงธรรมสามารถทำได้โดยการเดินเท้า การเดินทางด้วยรถสาธารณะ การขับซีรลส่วนตัว เป็นต้น หากที่ตั้งของศาลเจ้าค่อนข้างมีบริเวณจำกัด ส่วนการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาลเจ้าแสงธรรมมักจะเกิดจากการบอกเล่าของคนในพื้นที่ฐานข้อมูลออนไลน์นั้นมีอยู่ค่อนข้างจำกัด

3. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities)

ในวันปกตินักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปศึกษาประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมเงินจากศาลเจ้าแสงธรรมและบริเวณใกล้เคียงซึ่งเป็นการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เข้ามาสักการะเทพเจ้าตามความเชื่อของชาวจีน เนื่องจากศาลเจ้าแสงธรรมเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ที่ยืนหยัดคู่กับจังหวัดภูเก็ตมาเป็นเวลานานนับร้อยปี เป็นหนึ่งในศาลเจ้าที่สืบสานประเพณีถือศีลกินผักของจังหวัดภูเก็ต และพิธีกรรมที่โดดเด่นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ “พิธีสะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา” ที่จะจัดขึ้นหลังเทศกาลตรุษจีน

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

เนื่องจากศาลเจ้าแสงธรรมเป็นศาลเจ้าที่อยู่บนทำเลทอง จุดเด่นตั้งอยู่ใกล้ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ติดกับจุดแลนด์มาร์คของจังหวัดภูเก็ต อีกทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ อยู่ใกล้เคียง เช่น วัด พิพิธภัณฑสถานที่เป็นแหล่งให้ความรู้ นอกจากนี้ตั้งอยู่บริเวณย่านเมืองเก่าที่มีร้านค้า ร้านอาหาร ธนาคาร ห้างสรรพสินค้า จุดบริการรถขนส่งสาธารณะ โรงพยาบาล เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนในชุมชน หรือนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สาธารณะอยู่ใกล้เคียง โดยภายในพื้นที่สาธารณะจะมีกิจกรรมรูปแบบอื่น ๆ อยู่ภายในด้วย

5. ที่พัก (Accommodation)

องค์ประกอบด้านที่พักเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ ที่พักโดยรอบของศาลเจ้าแสงธรรมมีความหลากหลายของรูปแบบ ราคาและบริการ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการตามความต้องการ เช่น โฮสเทล (Hostel) เกสต์เฮาส์ (Guest House) โรงแรม (Hotel) เป็นต้น ซึ่งที่พักกระจายตัวอยู่ในบริเวณใกล้เคียง มีพร้อมเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพักค้างคืนได้

จากการวิเคราะห์ศักยภาพตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) นับว่าศาลเจ้าแสงธรรมมีศักยภาพเพียงพอทั้งด้านสิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และที่พัก ซึ่งเห็นว่าศาลเจ้าแสงธรรมมีคุณสมบัติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา

การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของศาลเจ้าแสงธรรม

การท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มการเติบโตแบบต่อเนื่องทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) ให้มีความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย SWOT Analysis ที่ได้รู้ถึงจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threats) โดยมีการเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยการประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว จำนวน 5 คน มัคคุเทศก์ 1 คน ประชาชนด้านวัฒนธรรมจีน 3 คน ผู้ดูแลศาลเจ้า 1 คน เพื่อนำผลมาวางแผนในการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา

จุดแข็ง (Strengths) ศาลเจ้าแสงธรรมมีทุนวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนที่เข้มข้นและสมบูรณ์ครบถ้วนตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5A (Attraction, Accessibility, Amenity, Accommodation, Activity) โดยเฉพาะด้านด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) และกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ที่โดดเด่น ซึ่งศาลเจ้าแสงธรรมตั้งอยู่ในทำเลชุมชนย่านเมืองเก่าภูเก็ต ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมจีนดั้งเดิม พิธีสะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา และประเพณีถือศีลกินผักที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของภูเก็ต มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการยอมรับมายาวนาน จึงเป็นจุดแข็งหลักที่สามารถต่อยอดเป็นการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาได้

จุดอ่อน (Weakness) การบริหารจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวของศาลเจ้าแสงธรรมยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงมีหลายส่วนที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้อีก อาทิ ระบบฐานข้อมูลเฉพาะของศาลเจ้าในรูปแบบดิจิทัลที่เป็นทางการ จุดบริการข้อมูลหรือการต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติอย่างเป็นระบบ การบูรณาการระหว่างหน่วยงานในการวางแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) อย่างต่อเนื่อง

โอกาส (Opportunity) ทำเลศาลเจ้าแสงธรรมตั้งอยู่ใจกลางย่านเมืองเก่าภูเก็ต การเดินทางสะดวกทำเลทองนี้ จึงเป็นโอกาสสำคัญที่จะเปลี่ยนศาลเจ้าแสงธรรมให้กลายเป็นจุดหมายหลักของกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่สามารถแวะเวียนมาเยี่ยมชมหรือทำกิจกรรมที่ศาลเจ้าได้ตลอดทั้งปี

อุปสรรค (Threats) การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในภูเก็ตและจังหวัดใกล้เคียง อาทิ การเข้าถึงช่องทางการประชาสัมพันธ์หลักของศาลเจ้ายังคงอยู่ในวงจำกัด และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างความแตกต่าง อาจมีความเสี่ยงที่จะถูกมองเป็นเพียง “จุดแวะเช็กอินสั้น ๆ” ในเส้นทางท่องเที่ยวย่านเมืองเก่า แทนที่จะเป็นจุดหมายหลักของนักท่องเที่ยว

ด้วยเหตุนี้ การนำทุนอันล้ำค่าอย่างทุนวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนดั้งเดิมมาเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยใช้กิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 อันเป็นเครื่องมือขยายผลเพื่อให้ได้มีกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นการสร้างการรับรู้ ตระหนักถึงคุณค่ามูลค่าทางจิตวิญญาณ นำไปซึ่งการพัฒนาให้ศาลเจ้าแสงธรรมกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยชุมชนตัวอย่างที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อนำไปสู่การสืบสานสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนภูเก็ตและขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนได้

การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา: กิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6

จากการศึกษาของธนาวดี ปิ่นประชาพันธ์ และคณะ (2565) พบว่า นักท่องเที่ยวต้องการศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากบริบทสังคมเดิมของตน และต้องการได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและ กิจกรรมที่ตนได้ร่วมลงมือทำซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญา การจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยดึงทุนวัฒนธรรม จินตทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ของศาลเจ้าแสงธรรมแปลงเป็นทุนการท่องเที่ยวโดยการออกแบบกิจกรรมสัมผัส ประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 นั้นเป็นการเพิ่มมูลค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมเงินในท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) ของศาลเจ้าแสงธรรมนั้นเป็นสิ่งท้าทาย สอดคล้องกับสมภพ ยี่จ่อหอ (2567) ที่ได้เสนอแนวทางการ สร้างสรรค์ประสบการณ์ท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่าน “5 ส. 6 สัมผัส” ซึ่ง “6 สัมผัส” ก็คือ “อายตนะ 6 หรือประสาทสัมผัส 6 ด้าน” อันประกอบด้วย สัมผัสทางตา (Sight) สัมผัสทางหู (Hearing) สัมผัสทางลิ้น (Taste) สัมผัสทางจมูก (Smell) สัมผัสทางกาย (Touch) และการสัมผัสทางใจ (Belief)

การออกแบบรูปแบบกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 โดยผสมผสานและบูรณาการความเป็นเงินเพื่อให้ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาได้สัมผัสกับประสบการณ์จริง เรียนรู้ ตระหนักในประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แตกต่าง อย่างลึกซึ้งซึ่งนั่น คือการดึงทุนวัฒนธรรมเงินออกมาถ่ายทอดผ่านกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 โดยแบ่งตาม ประสาทสัมผัส 6 มีแนวทางดังนี้

1. กิจกรรมสัมผัสการมองเห็น (Sight) : เป็นสัมผัสแรกที่นักท่องเที่ยวจะได้ใช้มากที่สุดขณะเดินทางท่องเที่ยว กิจกรรมเปิดประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสการมองเห็นนี้ควรให้นักท่องเที่ยวได้เห็นอย่างชัดเจนและเห็นอย่างสวยงาม ตามจริง เช่น กิจกรรมชมภาพจิตรกรรมฝาผนัง และสถาปัตยกรรมในศาลเจ้าธรรมที่มีมายาวนาน

2. กิจกรรมสัมผัสการได้ยิน (Hearing) : อรรถรสทางหูจากการท่องเที่ยวมักเกิดควบคู่ไปกับการมองเห็น กิจกรรมเปิดประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสการได้ยินนี้ควรเป็นการได้ยินได้ฟังอย่างทั่วถึง ชัดเจน และประทับใจน่าจดจำ เช่น กิจกรรมการเคาะจังหวะตามบทสวดด้วย “บั๊กอ้อ” (ภาษาจีนแมนดาริน: 木鱼) การเล่าเรื่องจากนักเล่าเรื่อง หรือนักสื่อความหมาย

3. กิจกรรมสัมผัสการลิ้มรส (Taste) : การออกแบบประสบการณ์เรื่องการชิมให้แก่นักท่องเที่ยวควรเป็นอย่างไร เข้าใจซึ่งที่มา ความพิเศษ ปลอดภัย และประทับใจ โดยสามารถออกแบบกิจกรรมเปิดประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส การลิ้มรสได้ด้วยกิจกรรมชิมชาสมุนไพรจีน กิจกรรมชิมขนมมงคลจีนภูเก็ต

4. กิจกรรมสัมผัสการได้กลิ่น (Smell) : นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกลิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ในวิถีชุมชนนั้น ๆ ได้ โดยการออกแบบประสบการณ์สัมผัสกลิ่นต่าง ๆ ทั้งแบบที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือเกิดจากการออกแบบกิจกรรมขึ้น โดยเปิดประสบการณ์สัมผัสกลิ่นผ่านการเติมน้ำมันตะเกียงอโรมา กลิ่นสมุนไพรจีนจากอาหารหรือเครื่องดื่ม

5. กิจกรรมการสัมผัส (Touch) : การสร้างประสบการณ์ด้วยการลงมือทำควรเริ่มด้วยการนำเสนอข้อมูล เพื่อ เชื้อเชิญนักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการลงมือทำเพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเอกลักษณ์ วิถีชีวิตในชุมชน ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงระยะเวลาและเหมาะสมกับอายุ โดยสามารถออกแบบกิจกรรมเปิดประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัส ด้วยการตัดกระดาษคำมงคลจีน การทำขนมมงคลจีนภูเก็ต

6. กิจกรรมสัมผัสการเข้าถึง (Belief) : แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่ปรากฏร่องรอยที่เป็นรูปธรรม ปรากฏชุมชน หรือนักสื่อความหมายสามารถเล่า ไน้มน้าว กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้ใช้โน้มน้าวสัมผัสเพื่อเข้าถึง ตระหนักและซาบซึ้งผ่าน

การรับฟังเรื่องเล่า ที่ไม่อาจสัมผัสได้ด้วยจากสิ่งที่เห็น จากการสัมผัส ไม่มีรส ไม่มีกลิ่น หากแต่สามารถไปสู่หัวใจของนักท่องเที่ยวนั้น โดยสามารถออกแบบกิจกรรมเปิดประสบการณ์ผ่านการเข้าถึง ด้วยการฟังเรื่องเล่าที่มาจากความเชื่อ พิธีกรรมของศาลเจ้าแสงธรรม หรือการเล่าเรื่องเทศกาลถือศีลกินผัก ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาถิ่น วัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาที่เป็นทุนวัฒนธรรมจีนชาวฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ต

กิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 ด้านวัฒนธรรมจีนในศาลเจ้า มิได้เป็นเพียงการสร้างประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางวัฒนธรรมจีนชาวฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ตที่ยังรากลึกอยู่ในสังคมภูเก็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา สืบทอดปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น เทศกาลพ้อต่อ ประเพณีถือศีลกินผัก เทศกาลตรุษจีน พิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ เสริมดวงชะตา ฯ ศาลเจ้าแสงธรรมสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้มาแปลงเป็นทุนการท่องเที่ยวได้ โดยเปิดให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในชุมชนอันเป็นการกระตุ้นและสร้างการรับรู้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยน เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสานวิถีและวัฒนธรรมจีนในจังหวัดภูเก็ตและขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนได้

บทสรุป

การจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) โดยดึงทุนวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนอันเป็นเอกลักษณ์ของศาลเจ้าแสงธรรมมาออกแบบกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 จึงไม่ใช่เป็นเพียงการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ทั่วไป หากแต่เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางจิตวิญญาณอย่างแท้จริง และสามารถสร้างมูลค่าเศรษฐกิจที่ยั่งยืนพร้อมกันไปได้อย่างครบถ้วน รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศรัทธานี้จึงมีความท้าทาย เป็นการนำความเชื่อและความศรัทธาหลอมรวมกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจีน เพิ่มมูลค่าต้นทุนทางวัฒนธรรมจีนในท้องถิ่นผ่านการปลูกกระแสการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ซึ่งส่งผลในมิติเศรษฐกิจตามที่เมทีกา พวงแสง และเพ็ญพิมพ์ พวงสุวรรณ (2566) รวมถึงพัชรัตน์ อธิตั้ง และคณะ (2567) ได้กล่าวไว้ นอกจากนี้ ในมิติด้านทุนทางวัฒนธรรมนั้นถูกบูรณาการอยู่ในกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายตนะ 6 ตามแนวทางของสมภพ ยี่จ้อหอ (2567) ที่สามารถใช้ชุมชนที่มีหน้าที่เป็นเจ้าบ้านในการขับเคลื่อนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สอดคล้องกับกานดา เตชะขันหมาก (2564) และปวีณา งามประภาสสม (2567) ซึ่งจะสามารถสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้คนในชุมชน รวมถึงกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตตามที่พระมหาจันทน์ศิริวัฒน์ (ผมไผ่) และคณะ (2567) ที่เสนอแนวทางไว้

อย่างไรก็ตาม ในการขับเคลื่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาผ่านทุนวัฒนธรรมจีนฮกเกี้ยนต้องอาศัยการบริหารทุนทางวัฒนธรรม ทั้งการสนับสนุนในเชิงนโยบาย และการปฏิบัติจริง อาทิ การกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมเข้ากับเรื่องราวที่ทุกคนเข้าถึงได้ การสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับทุนวัฒนธรรมในตลาดสากล มีการกำกับติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน การส่งเสริมความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและนานาชาติผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย และการใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยเพื่อเป็นการสร้างรายได้แก่ชุมชนและส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ทุนวัฒนธรรมเงินฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ตมีการส่งเสริมสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาของจังหวัดภูเก็ตได้ ดังนั้นการนำทุนวัฒนธรรมเงินฮกเกี้ยนอันเป็นเอกลักษณ์ของศาลเจ้าแสงธรรมด้วยกิจกรรมสัมผัสประสบการณ์ผ่านอายุตนเอง 6 ซึ่งสามารถสร้างการเรียนรู้ ตระหนัก สืบสาน อนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม คติความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างอย่างลึกซึ้ง อันจะเห็นได้จากการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) ที่กำลังเติบโตไปในทิศทางที่ดีและเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ในขณะนี้ ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาเป็นซอฟต์แวร์พาเวอร์ (F-Faith) ตัวที่ 6 ของไทย มุ่งเน้นนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (ท่องเที่ยวสายบุญ) ดังนั้นศาลเจ้าแสงธรรมจึงมีใช้เพียงสถานที่สำหรับการสักการะขอพรศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่เป็นสถานที่บอกเล่าเรื่องราวอัตลักษณ์ของชุมชนชาวเงินฮกเกี้ยนในภูเก็ตที่สามารถสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่า และความหมายให้แก่นักท่องเที่ยว (Meaningful Travel) จนกลายเป็นซอฟต์แวร์พาเวอร์ที่สร้างอาชีพ สร้างรายได้และคุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กานดา เตชะชั้นหมาก. (2564). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการของชุมชนมอญ ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **วารสารรัชต์ภาคย์**. 15(43), 166-182.
- ขวัญชนก สุวรรณพงศ์. (2564). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาในจังหวัดภูเก็ตของนักท่องเที่ยวชาวไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต**. 7(3), 113-128.
- เจิดชัย อ่องสกุล และพระครูใบฎีกาศักดิ์กรินทร์ สิริภทโท. (2567). แนวทางการพัฒนาศักยภาพเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาผ่านมิติความศรัทธาและความเชื่อสมเด็จเจ้าแห่งลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. **Asian Journal of Traditional and Innovative Arts and Textiles**. 3(1), 69-85.
- เจิญขวัญ ขำเปรม และศุภราภรณ์ แต่งตั้งลำ. (2568). การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณเชื่อมโยงวิถีความเชื่อไทยเพื่อส่งเสริมซอฟต์แวร์พาเวอร์ จังหวัดสิงห์บุรี. **วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 8(5), 2313-2328.
- ธนาวดี ปิ่นประขานันท์, ชมพูนุท ภาณุภาส และจุฑาธิปต์ จันท์เอียด. (2565). การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาโว้ย ในพื้นที่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่. **วารสารศิลปการจัการ**. 6(3), 1348-1368.
- ประพนธ์ เล็กสุมา และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2565). การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มองค์กรในภูมิภาคตะวันตก. **วารสารศิลปการจัการ**. 6(4), 2082-2106.
- ปวีณา งามประภาสม. (2567). การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยชุมชนในยุคดิจิทัล: ฉากทัศน์ในการปรับตัวสำหรับนักท่องเที่ยวสายบุญเตลู่. **วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**. 8(4), 374-383.
- ปาริฉัตร ศรีหารัฐ. (2568). เปิดพิภคลับ มูเตลูที่เมืองคอน : ความเชื่อ ศรัทธา และการตลาด. **วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ**. 18(พิเศษ), 68-80.

- พัทธนันท์ อธิตัง, เตชิตา สุทธิรักษ์, กุลวดี จันทรวินิจฉัย, วิสูตร เพชรรัตน์ และวราพร กาญจนตลอด (2567). การท่องเที่ยว สายมูเตลู: วัดเจดีย์(ไอ้ไข่) จังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารวิทยาการจัดการ**. 11(1), 244-253.
- พรเพ็ญ คงหน่วย, อุษณา พิมพ์, พิมพ์ชนก ชติยะ, มุกิตา เทพบางจาก, สโรชา แซ่ตัน, อาภาณุช จันแพทยรักษ์, นภัทร เอกจริยกร, อภิชาติ พลประเสริฐ และศิริก้อย ชุตาทวีสวัสดิ์. (2567). การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ความเชื่อในชุมชนเขาวราช. **วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์ (มสป.)**. 26(1), 127-141.
- พระมหาจันทน์ สิริวัฒน์ (ผมไม่), ทองคำ ดวงจันทร์ และอริยธัช เลิศรวมโชค. (2567). บั้งไฟพญานาค: คติ ความเชื่อ ศรัทธา สู่การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชนในจังหวัดหนองคาย. **วารสารปัญญาภิธาน**. 9(2), 307-320.
- เมทิกา พ่วงแสง และเพ็ญพิมพ์ พวงสุวรรณ. (2566). ความเชื่อ ความศรัทธา ที่สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัด พัทลุง. **วารสารศิลปศาสตร์**. 4(2), 58-71.
- สมภพ ยี่จ้อหอย. (2567). 5ส. 6สัมพันธ์: คู่มือเพื่อการสร้างสรรค์ประสบการณ์ท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวโดย ชุมชนอย่างลึกซึ้ง. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.
- สุธิรา ปานแก้ว และประสพชัย พสุนนท์. (2566). องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวและแรงจูงใจที่ส่งผลต่อความตั้งใจ ท่องเที่ยวไหว้พระสักการะศาลเจ้าของนักท่องเที่ยวกลุ่มเจนเนอเรชันวายในจังหวัดสงขลา. **วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 17(1), 175-186.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)**. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2568. จาก https://www.nesdc.go.th/wp-content/themes/plant3-child/assets/pdf/13/article_file_20230307173518.pdf
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2568). **ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)**. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2568. จาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- อนุสร อีนุ่น, อาภาภรณ์ สุขหอม และกัญจนา ไกรवास. (2568). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ นักท่องเที่ยว : กรณีศึกษา วัดยางใหญ่ (ตาพรานบุญ) จังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ และนิติศาสตร์**. 2(1), 67-79.
- ไอราวัน ผลข้าทอง และปวีศา เลิศวิริยะประสิทธิ์. (2568). พฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในการ เดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนาเทวาลัยพระพิฆเนศ เขตห้วยขวาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร. **วารสารวิจัย วิทยาการจัดการ**. 9(2), 312-325.
- Dickman, S. (1996). **Tourism: An Introductory Text**. Sydney: Hodder Education.
- SEA Bridge. (2568). **รวม 24 อ้าม-ศาลเจ้าภูเก็ต ขอพรเด็ด เอาใจสายบุญ2021**. สืบค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2568. จาก <https://www.seabridge.space/content/24-chinese-shrines-you-must-visit-in- Phuket>
- Yanmi Wang และจันทน์สุตา ไชยประเสริฐ. (2566). **ความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้าจินฮกเกี้ยน : กรณีศึกษา ตำบลตลาดเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต**. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 5 วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2566. 345-353.